

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов
2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РИСУНКУ

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Освітній рівень – другий (магістерський)

Інститут мистецтв

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 0064117
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціал)
«   »   20 17

2016– 2017 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково - методичної та навчальної роботи А.О.Таранник

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і практика рисунку» для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Розробник: Прохорова Наталія Анатоліївна, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв

Протокол від «11» січня 2017 року № 6

Завідувач кафедри
образотворчого мистецтва

Ю.В.Романенкова

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни	8
III. Програма	
Змістовий модуль I. Конструктивний рисунок оголеної людини в складному ракурсі	9
Практичні заняття	9
Змістовий модуль II. Принципи побудови рисунка в складному ракурсі.....	10
Змістовий модуль III. Методика роботи над зображенням парної постановки...	11
IV. Завдання для самостійної роботи	13
Карта самостійної роботи студента	14
V. Навчально-методична карта дисципліни	15
VI. Система поточного та підсумкового контролю знань	16
VII. Методи навчання	18
VIII. Методичне забезпечення курсу	18
IX. Матеріально- технічне забезпечення дисципліни	18
X. Рекомендована література	19

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Теорія та практика рисунку» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою образотворчого мистецтва на основі освітньої програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану денної форми навчання.

Програма визначає обсяги знань, вмінь та навичок, які повинен опанувати бакалавр, алгоритму засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Теорія та практика рисунку», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Мета курсу – професійна підготовка фахівця з високим рівнем художньої майстерності, надання студентам ґрунтових знань з терії і практики рисунку, необхідних для самостійного творчого вирішення завдань педагогічної образотворчої діяльності.

Завданням дисципліни «Теорія та практика рисунку» є:

- Закріплення знань із теоретичних основ мистецтва рисунку, законів побудови графічної композиції, технологічних особливостей графічних матеріалів, сучасних та класичних технік та прийомів рисунку;
- Удосконалення практичних вмінь та навичок у виконанні графічних творів у поєднанні їх із знаннями теоретичних основ різних видів мистецтва рисунку;
- Формування й розвиток професійного мислення майбутніх фахівців.

Загальні компетентності (Світоглядна, громадська, комунікативна, інформаційна, науково-дослідницька, самоосвітня).

Фахові компетентності – базові (організаційна, мистецтвознавча) та спеціальні (художньо-творча, технологічна), а саме:

- здатність використовувати у практичній діяльності досвід світової та вітчизняної шкіл з образотворчого мистецтва, методів та авторських прийомів провідних художників;

- володіння навичками візуального сприйняття і створення композицій, відтворення їх на полотні (папір чи інша площина) для зображення задуманого;
- володіння знаннями й уміннями у галузі технологій рисунку;
- здатність до формування необхідного обсягу фахової інформації з різних джерел (електронних, письмових, музейних) для виконання конкретного творчого задуму.

Результати навчання (знання, практичні навички та вміння):

Знання різноманітних прийомів, методів роботи над творчими завданнями з використанням особливостей національних традицій школи образотворчого мистецтва.

Практичні навички і вміння:

Уміння створювати атмосферу творчого підходу для роботи над завданням, використовуючи при цьому класичні зразки. Уміння аналізувати, визначати технічні прийоми виконання завдання та методичні прийоми наочного пояснення завдання.

Фахові компетентності – базові (організаційна, мистецтвознавча) та спеціальні (художньо-творча, технологічна), а саме:

- здатність використовувати у практичній діяльності досвід світової та вітчизняної шкіл з образотворчого мистецтва, методів та авторських прийомів провідних художників;
- володіння навичками візуального сприйняття і створення композицій, відтворення їх на полотні (папір чи інша площина) для зображення задуманого;
- володіння знаннями й уміннями у галузі технологій рисунку;
- здатність до формування необхідного обсягу фахової інформації з різних джерел (електронних, письмових, музейних) для виконання конкретного творчого задуму.

Результати навчання (знання, практичні навички та вміння):

Знання: різноманітних прийомів, методів роботи над творчими завданнями з використанням особливостей національних традицій школи образотворчого мистецтва.

Практичні навички і вміння:

Уміння створювати атмосферу творчого підходу для роботи над завданням, використовуючи при цьому класичні зразки. Уміння аналізувати, визначати технічні прийоми виконання завдання та методичні прийоми наочного пояснення завдання.

Програмні результати навчання.

1. Готовність до фахової діяльності в галузі образотворчого мистецтва.
2. Здатність до науково-дослідницької діяльності у сфері мистецької діяльності.
3. Мисленнєва активність, творчий підхід у вирішенні нестандартних завдань.
4. Прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху.

Форма контролю: поточні оцінки за виконання практичних завдань.
По завершенню семестру – екзамен.

Програма передбачає послідовне вивчення рисунка постаті людини шляхом виконання різних завдань з натури. Процес виконання начерків має будуватись на невід'ємному зв'язку всіх елементів зображувальної мови: композиції, тонових, пластичних, просторових та світлотіньових співвідношень. Вся система навчання рисунка повинна сприяти розвитку образного і абстрактного мислення студентів, вихованню творчого професіонала.

Вказані в програмі навчально-практичні завдання необхідно розглядати як обов'язковий мінімум. Навчально-творчі завдання мають варіативний характер. Залежно від рівня підготовки студентів можна змінювати тематику завдань, а також визначати кількість годин на вивчення кожної теми. При цьому важливо зберігати дидактичні засади навчання. Практичні завдання потрібно орієнтувати на розвиток творчих здібностей студентів у процесі

цілеспрямованого засвоєння прийомів, способів зображення та художньої системи.

Основою викладання курсу є виконання академічних постановок з натури та короткочасних начерків. Кожне наступне завдання ускладнюється по зростаючій за методом послідовного засвоєння закономірностей системи навчання.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РИСУНКУ»

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг, найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної програми
<p>Кількість кредитів: 3</p> <p>Кількість змістових модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 90 год.</p>	<p>02 «Культура і мистецтво»</p> <p>Шифр та назва спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»</p> <p>Освітній рівень другий (магістерський)</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки – 5 й Семестр –10</p> <p>Аудиторні заняття: 42 год.</p> <p>Кількість лекцій: 2 год.</p> <p>практичні заняття: 40 год.</p> <p>Модульний контроль 4 год.</p> <p>Самостійної роботи: 14 год.</p> <p>Семестровий контроль 30 год.</p> <p>Види контролю: екзамен</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Самостійна робота	Модульний контроль	Семестровий контроль
Змістовний модуль 1. Конструктивний рисунок оголеної людини в складному ракурсі								
1.	Методика роботи над конструктивним рисунком оголеної людини в складному ракурсі	2	2	2				
2.	Начерки з зображенням людини в складному ракурсі	8	4		4	4		
3.	Конструктивний рисунок оголеної сидячої моделі зі спини	8	8		8			
Разом		19	14	2	12	4	1	
Змістовний модуль 2. Принципи побудови рисунка в складному ракурсі								
4.	Рисунок жіночої оголеної постаті, яка сидить в складному ракурсі.	16	12		12	4		
Разом		17	12		12	4	1	
Змістовний модуль 3. Методика роботи над зображенням парної постановки								
5.	Парна постановка в інтер'єрі	22	16		16	6		
Разом		24	14		16	6	2	
Разом за навчальним планом		90	42	2	40	14	4	30

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. КОНСТРУКТИВНИЙ РИСУНОК ОГОЛЕНОЇ ЛЮДИНИ В СКЛАДНОМУ РАКУРСІ

Заняття 1. Лекція. Методика роботи над конструктивним рисунком оголеної людини в складному ракурсі (2 год.)

Методика роботи над конструктивним рисунком оголеної людини в складному ракурсі. Пластика, формоутворюючі засоби в рисунку людини.

Література: основна [1,2,3,4,5]

додаткова [1,2,3]

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Заняття 2. Начерки з зображення людини в складному ракурсі (4 год.)

Формат довільний. М'який матеріал.

Постановка: постать натурника розташовується в складному ракурсі.

Мета: закріплення навичок по конструктивному аналізу форми, узагальненню її, набуття певного творчого досвіду у роботі над моделлю.

Завдання: зробити 4 начерки з чіткою побудовою натури, підкреслюючи рух у ракурсі.

1-етап роботи: Аналіз натури: виявлення студентами гострої виразності жестів, рухів та просторового розташування натури 1 год.

2-етап роботи: використовуючи м'який матеріал зробити 4 начерки у різних ракурсах 3 год.

Література: основна [1,2,3,4,5]

додаткова [1,2,3]

Заняття 3. Конструктивний рисунок оголеної сидячої моделі зі спини (8 год.)

М'який матеріал. Формат – піваркуша.

Постановка: красива жіноча модель з гармонійно-пластичними формами розташовується зі спини сидячи на подіумі, створюючи ракурсні скорочення постаті.

Мета: набуття певних знань та навичок у конструктивному рисунку оголеної сидячої моделі зі спини.

Завдання: правильно передати положення постаті стосовно площини, на якій сидить модель зі спини, зокрема, з'ясувати точки дотику тіла до поверхні подіуму і відтворити пластичність моделі та ракурс.

1 етап роботи: Композиційне розташування постаті на подіумі з урахуванням співвідношень до формату 2 год.

2 етап роботи: Конструктивна побудова великої форми у взаємодії з рухом постаті та просторовим оточенням 2 год.

3 етап роботи: Детальна характеристика натури, уточнення рисунка, передача пропорційних співвідношень. 2 год.

4 етап роботи: Детальна проробка ближнього плану. Узагальнення роботи. Завершення. 2 год.

Література: основна [1,2,3,4,5]

додаткова [1,2,3]

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ РИСУНКА В СКЛАДНОМУ РАКУРСІ

Заняття 4. Рисунок жіночої оголеної постаті, яка сидить в складному ракурсі (12 год.)

М'який матеріал. Формат – піваркуша

Постановка: жіноча модель розташовується сидячи на подіумі, створюючи ракурсні скорочення постаті.

Мета: набуття певного творчого досвіду з рисунка над жіночою оголеною моделлю, розташованою сидячи на подіумі.

Завдання: передати положення постаті стосовно площини, на якій вона сидить, зокрема, з'ясувати точки дотику тіла до поверхні подіуму і відтворити пластичність моделі та ракурси.

- 1 етап роботи:** Композиційне розташування постаті на подіумі з урахуванням співвідношень до формату. Впевнена побудова постаті, пропорційних скорочень, м'язів, передача руху 2 год.
- 2 етап роботи:** Виявлення характеру у взаємодії з рухом постаті та просторовим оточенням 4 год.
- 3 етап роботи:** Детальна характеристика натури, уточнення рисунка, передача тональних співвідношень 4 год.
- 4 етап роботи:** Детальна проробка деталей першого плану. Узагальнення роботи. Завершення. 2 год.

Література: основна [1,2,3,4,5]

додаткова [1,2,3]

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ЗОБРАЖЕННЯМ ПАРНОЇ ПОСТАНОВКИ

Заняття 5. Парна постановка в інтер'єрі (16 год.)

Матеріал: графітний олівець. Формат – півваркуша.

Постановка: моделі повинні бути з характером, костюми і аксесуари мають бути співзвучними загальному стилю постановки. Постаті мають перебувати у характерному русі і розвороті.

Мета: Надати практичні навички з зображення людей в реаліях навколишнього світу.

Завдання: вдало закомпонувати постаті в аркуші, вирішити великі форми, показати плановість та просторове вирішення через відточеність деталей першого плану.

- 1 етап роботи:** Композиційне розташування постатей в інтер'єрі з урахуванням співвідношень до оточуючих предметів. Постановка постатей у площині, впевнена побудова пропорцій, м'язів, передача рухів 4 год.
- 2 етап роботи:** побудова постатей у складному русі. Виявлення характеру форми одягу у взаємодії з рухом постаті та просторовим оточенням 4 год.

3 етап роботи: Детальна характеристика натури, уточнення рисунка, передача тональних співвідношень. 4 год.

4 етап роботи: Детальна проробка деталей першого плану. Узагальнення роботи. Завершення. 2 год.

Література: основна [1,2,3,4,5]

додаткова [1,2,3]

IV. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. КОНСТРУКТИВНИЙ РИСУНОК
ОГОЛЕНОЇ ЛЮДИНИ В СКЛАДНОМУ РАКУРСІ

1. Ознайомитись з методикою роботи над подвійною постановкою. Особливості техніко - аналітичної та художньо-образної грамоти в рисунку. Поняття ракурсів. Необхідність знань з перспективи, анатомії під час роботи над складним зображенням ракурсів. Методика роботи над конструктивним рисунком. Необхідність знань, умінь та навичок, набутих протягом усіх попередніх років навчання. Просторове бачення. Композиція. Начерки з природи за змістом завдань (10 начерків) 50 б.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ РИСУНКА В
СКЛАДНОМУ РАКУРСІ

2. Постаць натурника в інтер'єрі в складному просторовому оточенні 40 б.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД
ЗОБРАЖЕННЯМ ПАРНОЇ ПОСТАНОВКИ

3. Начерки груп людей в різних умовах практичної діяльності (5 начерків) 40 б.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи бакалаврами, подано у вигляді табл. 4.1.

Таблиця 4.1

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРАНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I. Рисунок людини в реаліях навколишнього світу		
1. Ознайомитись з методикою роботи над подвійною постановкою. Особливості техніко - аналітичної та художньо-образної грамоти в малюнку. Поняття ракурсів. Необхідність знань з перспективи, анатомії під час роботи над складним зображенням ракурсів. Методика роботи над рисунком. Необхідність знань, умінь та навичок, набутих протягом усіх попередніх років навчання. Просторове бачення. Композиція. Начерки з натури за змістом завдань (10 начерків)	модульний контроль	50
Змістовий модуль II. Принципи побудови рисунка в складному ракурсі		
2. Постаць натурника в інтер'єрі в складному просторовому оточенні	модульний контроль	40
Змістовий модуль III. Методика роботи над зображенням парної постановки		
3. Начерки груп людей в різних умовах практичної діяльності (5 начерків)	модульний контроль	40
<i>Разом: 14 год.</i>	<i>Разом: 130 балів</i>	

V. Навчально-методична карта дисципліни «Теорія та практика рисунка»

Разом 90 годин, з них: лекційних – 2 год., практичних – 40 годин, самостійних – 14 годин, модульний контроль – 4 години, семестровий контроль – 30 годин.

Модулі	Змістовий модуль I	Змістовий модуль II	Змістовий модуль III
Назва модуля	Конструктивний рисунок оголеної людини в складному ракурсі	Принципи побудови рисунка в складному ракурсі	Методика роботи над зображенням парної постановки
Кількість балів за модуль	142 бали	131 бал	153 бали
Теми лекцій	Методика роботи над конструктивним рисунком оголеної людини в складному ракурсі. (1 бал)		
Теми практичних занять	Начерки з зображення людини в складному русі (22 бали) Конструктивний рисунок оголеної сидячої моделі зі спини (44 бали)	Рисунок жіночої оголеної постаті, яка сидить в складному ракурсі. (66 балів)	Парна постановка в інтер'єрі (88 балів)
Самостійна робота	Табл. 4.1 (50 балів)	Табл. 4.1 (40 балів)	Табл. 4.1 (40 балів)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота № 1 (25 балів)	Модульна контрольна робота № 2 (25 балів)	Модульна контрольна робота № 3 (25 балів)
Підсумковий рейтинговий бал	426 балів (коефіцієнт успішності: $426 \div 60 = 7,1$)		
Форма підсумкового контролю	Екзамен – 40 балів		

VI. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Теорія та практика рисунку» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення подано у таблицях 6.1. – 6.3

Таблиця 6.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів	Одиниць	Всього
1	Відвідування лекцій	1	1	1
2	Відвідування практичних занять	1	20	20
3	Робота на практичному занятті	10	20	200
4	Самостійна робота (оцінюється як творча)			130
6	МКР	25	3	75
Підсумковий рейтинговий бал				426

Таблиця 6.2

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Кількість балів без урахування коефіцієнта	Коефіцієнт	Кількість балів з урахуванням коефіцієнта	Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3						
T1	T2	T3	МКР	T4	МКР	T5	МКР					
1	72	44	25	106	25	128	25	426	7,1	60	40	100

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за шкалою університету	Значення оцінки
A	90-100	<u>Відмінно</u> – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками.
B	82-89	<u>Дуже добре</u> – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81	<u>Добре</u> – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	<u>Задовільно</u> – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, але достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68	<u>Достатньо</u> – мінімально можливий (допустимий) рівень знань (умінь).
FX	35-59	<u>Незадовільно з можливістю повторного складання</u> – незадовільний рівень знань (умінь) з можливістю перескладання за умов належного самостійного доопрацювання.
F	1-34	<u>Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу</u> – достатньо низький рівень знань, що вимагає повторного проходження курсу.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні:* вправи, начерки, замальовки, рисунки, етюди.

2) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

3) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою, з репродукціями творів; з використанням рекомендованих та обраних самостійно художніх матеріалів та інструментів; виконання індивідуальних навчальних проектів.

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ засоби підсумкового контролю перегляд
- ✓ Методичний фонд.
- ✓ Роботи студентів з фонду.

IX. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.

- ✓ Аудиторії, розраховані на роботу 12-15 студентів одночасно, на кожного розраховується по 2 кв. м.
- ✓ Мольберти в комплекті для роботи студентів з натури .
- ✓ Планшети зазначеного формату.
- ✓ Софіти для освітлення натурних постановок.
- ✓ Підставки різних конструкцій і розмірів для натурних постановок.
- ✓ Предмети і драперії натюрмортного фонду.

X. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Ли Н. Г. Основы учебного академического рисунка: учебник для студ. высш. уч. завед. / Н. Г. Ли. – М.: Эксмо, 2008. - 478 с.: ил. (Наявний в електронному репозиторії Університету: <http://elib.kubg.edu.ua/2659/>)
2. Ломоносова М. Т. Графика и живопись. Учеб. пособие / М.Т. Ломоносова. – М.: ООО «Издательство Астрель» ООО «Издательство АСТ.» 2003. – 202, [6] с. ил. . (Наявний в бібліотеці Університету в 3-х примірниках).
3. Фрэнкс Д. Рисунок карандашом / Джин Фрэнкс; пер. с англ. Е. Ильиной. – М.: АСТ: Астель, 2007. – 63 [1] с.: ил. (Наявний в електронному репозиторії Університету: <http://elib.kubg.edu.ua/1137/>)
4. Чиварди Д. Рисунок. Художественный образ в анатомическом рисовани / Д. Чиварди. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 168 с., илл. (Серия «Классическая библиотека художника») (Наявний в електронному репозиторії Університету: <http://elib.kubg.edu.ua/3259/>)
5. Шерезов Е. В. Основы композиции; Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2109 «Черчение, рисование и труд» / Е.В. Шерезов. – М.: Просвещение, 1979. – 303с., ил. (Наявний в бібліотеці Університету в 6-ти примірниках).

Додаткова

1. Лумис Э.Обнаженная натура. Руководство по рисованию / Эндрю Лумис; [пер. с англ. А. Куняева]. – М.: Эксмо, 2012. – 208 с.: ил. (Наявний в бібліотеці Університету в 5-ти примірниках).
2. Норлинг Э. Объемный рисунок и перспектива / Э Норлинг; пер. М. Авдониной. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 160 с., ил. (Наявний в електронному репозиторії Університету: <http://elib.kubg.edu.ua/229>)
3. Ятченко Ю. М. Мистецтво рисунка / Ю. М. Ятченко. – К.: НАУ, 2005. – 60 с. (Наявний в бібліотеці Університету в 12-ти примірниках).